

Raksta

Arkeologisk särskild utredning etapp 1 och 2

Tyresö 1:1 och Raksta 1:817
Tyresö socken
Tyresö kommun
Södermanland

Anna Arnberg

Raksta

Arkeologisk särskild utredning etapp 1 och 2

Tyresö 1:1 och Raksta 1:817

Tyresö socken

Tyresö kommun

Södermanland

Anna Arnberg

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2013

Omslagsfoto: Vy över undersökningsområdet från sydost. Foto: Anna Arnberg

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN: 978-91-7453-278-4

Tryck: Just Nu, Västerås 2013.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Bakgrund	6
Syfte, metod och genomförande	6
Utredningsområdet	6
Naturgeografiska förutsättningar.....	6
Kulturmiljö.....	7
Resultat av fältarbetet	8
Utvärdering	9
Referenser.....	11
Tryckta källor.....	11
Otryckta källor.....	11
Kart- och arkivmaterial	11
Tekniska och administrativa uppgifter	11
BILAGOR	12
Bilaga 1. Schakttabell.....	12
Bilaga 2. Anläggningstabell.....	12

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har efter beslut från länsstyrelsen i Stockholms län utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 i Raksta i Tyresö kommun (dnr 431-31461-2012). Uppdragsgivare var Tyresö kommun som planerar att uppföra en etablerings- och masshanteringsplats inom området och som också svarat för kostnaderna. Utredningsområdet omfattar ca 1 hektar och utgörs av odlad och betad mark. Inga sedan tidigare kända fornlämningar fanns inom utredningsområdet.

Utredningen har utförts i två etapper. Syftet har varit att klarlägga förekomsten av fornlämningar inom utredningsområdet. Etapp 1 innehöll en genomgång av kart- och arkivmaterial samt en fältinventering. Etapp 2 bestod av utredningsgrävning av ytor där fornlämningar misstänktes kunna ligga dolda under mark.

Vid fältinventeringen dokumenterades fem objekt inom området. Tre utgjordes boplatslägen (område A–C), dvs. terränglägen där spår efter förhistoriska boplatser misstänktes kunna finnas under mark. Två bestod av odlingssten från sen tid och utgör inte fornlämningar.

De tre boplatslägena utredningsgrävdes under etapp 2. I område A framkom en härd. Denna har dokumenterats vid utredningen och länsstyrelsen i Stockholms län har beslutat att inga ytterligare arkeologiska åtgärder krävs (dnr 431-31461-2012, daterat 2013-09-13). Efter samråd med länsstyrelsen klassificeras härden i detta fall därför som en övrig kulturhistorisk lämning och inte som fast fornlämning. Inom område B och C påträffades inga fasta fornlämningar eller förhistoriska fynd.

Figur 1. Utdrag ur digitala Terrängkartan. Platsen för utredningen är markerad med en röd ring. Skala 1:50 000.

Inledning

Bakgrund

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning i Raksta i Tyresö kommun. Uppdragsgivare var Tyresö kommun som planerar att uppföra en etablerings- och masshanteringsplats inom området och som också svarat för kostnaderna. Utredningen föregicks av ett beslut från länsstyrelsen i Stockholms län (dnr 431-31461-2012). Fältarbetet genomfördes under juni-augusti 2013. Ansvarig för arbetet var Anna Arnberg, som även har författat rapporten. Deltog i fältarbetet gjorde även Helene Ermerud.

Syfte, metod och genomförande

Utredningens syfte har varit att fastställa om det finns fasta fornlämningar inom utredningsområdet.

Arbetet har utförts i två etapper. Etapp 1 omfattade:

- *Kart- och arkivstudier.* Genomgång av Fornminnesregistret (FMIS/Fornsök) och Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), samt kontroll av topografiska, geologiska och historiska kartor.
- *Fältinventering.* Besiktning av utredningsområdet med syfte att dokumentera fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar, samt lägen där fornlämningar misstänktes kunna ligga dolda under mark.

Därefter vidtog etapp 2 som bestod av utredningsgrävning i form av sökschaktning med grävmaskin.

- *Utredningsgrävningen* utfördes med en 5-tons grävmaskin med larvband. Schakten förlades till de ytor inom utredningsområdet där de topografiska förhållandena under etapp 1 bedömts vara mest lämpade för förhistorisk bosättning/aktivitet (Område A–C). Tolv schakt om sammanlagt ca 86 löpmeter (figur 3) togs upp, varvid ploglagret avlägsnades skiktvis. Undergrunden blottades och rensades vid behov för hand. Inom vissa partier grävdes schakten ned en bit i undergrunden för att kontrollera lagerföljd.

Dokumentation har skett genom beskrivning, fotografering och inmätning med GPS.

Utredningsområdet

Naturgeografiska förutsättningar

Området för utredningen var ca 1 hektar stort (figur 2). Det ligger mellan Grändalssjön i väster och Storängsfladen i öster (figur 1). Vid undersökningstillfället brukades de västra delarna av utredningsområdet som hästhage och de östra för gräsvall.

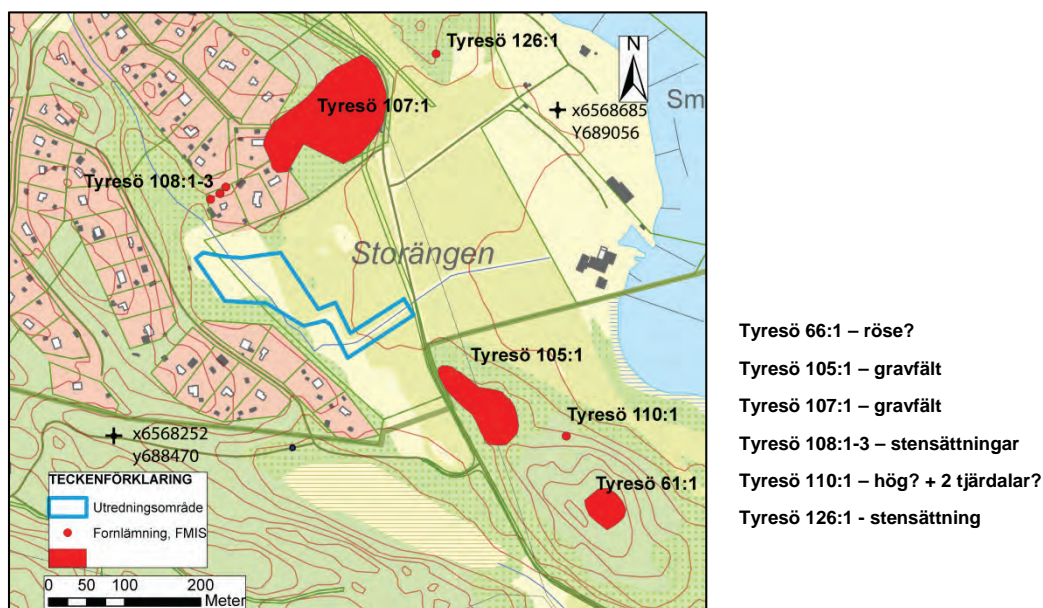
Jordarten inom utredningsområdet består huvudsakligen av glaciallera med inslag av berg (www.sgu.se). Genom området går en svag höjdrygg i sydsydostlig till

nordnordvästlig riktning. Längs höjdryggens krön finns mindre partier med berg i dagen. Nivån över havet varierar mellan 7 och 12 meter och medger bosättning från järnålder. De högsta höjderna finns längs höjdryggens krön och de lägsta i öster ned mot Storängsfladen. I norr, väster och söder omges utredningsområdet av bergiga, delvis skogsbeväxtade höjder där dagens bebyggelse till stor del återfinns.

Kulturmiljö

Utredningsområdet innehöll inga tidigare registrerade fornlämningar. Inom en radie av drygt 100 meter finns dock två gravfält av järnålderskaraktär (Tyresö 105:1 och Tyresö 107:1) samt ett par lokaler med stensättningar (Tyresö 108:1–3 och Tyresö 126:1). Gravfälten består av tio respektive ca 50 fornlämningar och utgörs av en kombination av högar och övertorvade stensättningar (www.fmis.raa.se). Störst är gravfältet Tyresö 107:1. Alf Nordström framhåller i skriften *Tyresös fornminnen* att gravfältet under yngre järnålder sannolikt tillhört Raksta, vilken enligt resonemanget först senare flyttat norr ut till sitt nuvarande läge (Nordström 1969:10, 26). Vid en breddning av Brakmarsvägen omfattades den östra delen av gravfältet av en arkeologisk förundersökning. Inget av arkeologiskt intresse påträffades vid detta tillfälle (www.fmis.raa.se).

Vid sidan av gravfälten och stensättningarna finns två lokaler med lämningar vars status som fornlämningar är osäkra. Lämningarna består av ett röse (?) (Tyresö 66:1), en hög (?) och två tjärdalar (?) (Tyresö 110:1). Bägge lokaler ligger sydost om utredningsområdet (figur 2).

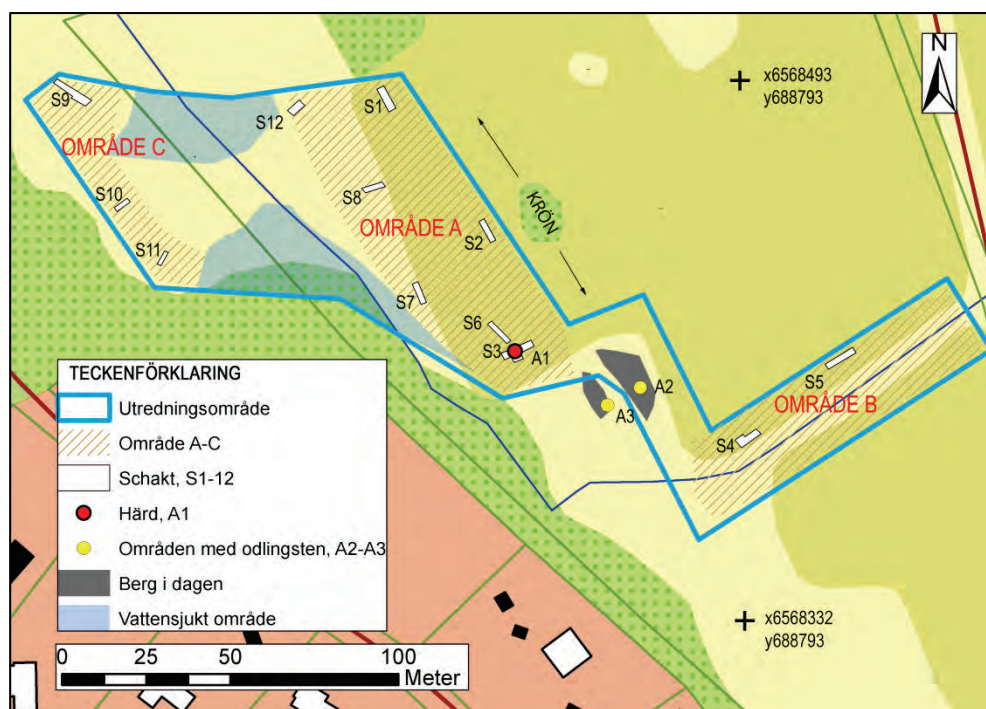
Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med utredningsområdet och registrerade fornlämningar markerade (www.fmis.raa.se). Skala 1:10 000.

Resultat av fältarbetet

Av Häradsekonomiska kartan från 1901-1906 (J112-76-21) och Ekonomiska kartan från 1951 (J133-10i3i53) framgår att även de västra delarna av utredningsområdet tidigare varit odlingsmark. Detta medför att chansen att vid fältinventeringen påträffa synliga fornlämningar inom utredningsområdet bedömdes vara liten. Närheten till gravfält och stensättningar innebar dock att fornlämningar utan markering ovan mark kunde misstänkas, t.ex. lämningar efter förhistoriska boplatser eller andra typer av aktiviteter.

Vid fältinventeringen dokumenterades fem objekt. Fyra låg inom utredningsområdet och ett i kanten (figur 3). Två av objekten (A2–A3) utgjorde förekomster av odlingssten upplagda på berg i dagen (bilaga 2). Objekten ligger på impediment i västra kanten av det som även på Häradsekonomiska kartan och Ekonomiska kartan var odlingsmark. Odlingsstenen bedöms vara upplagd i sen tid och därmed inte utgöra fornlämningar.

Övriga tre objekt var områden där fornlämningar misstänktes kunna ligga dolda under mark (område A–C). Dessa kontrollerades under etapp 2 genom sökschaktning. Inom område A framkom en härd. I övrigt påträffades inga arkeologiskt intressanta lämningar inom utredningsområdet.

Figur 3. Utdrag ur den digitala Fastighetskartan med utredningsområdet, upptagna schakt och samtliga objekt/anläggningar markerade. Skala 1:2 000.

Område A ligger i och nedanför en svag västsluttning väster om höjdryggens krön. I väst avgränsas området av ett vattensjukt parti. I område A grävdes sju schakt (Bilaga 1, S1–3, S6–8, S12). Ett av dessa (S3) innehöll en härd. Härden var rund och 0,5×0,45 meter stor. I ytan fanns kol, samt ett tiotal skärvstenar och skörbrända stenar (bilaga 2). Med syfte att klargöra om härden var ensamliggande eller utgjorde del av en boplatser eller annan typ av aktivitetsområde vidgades schaktet åt väster och söder. Då

inga fler anläggningar påträffades upptogs ytterligare ett schakt (S6) norr om schakt 3. Inga ytterligare anläggningar framkom, varken i schakt 6 eller i övriga schakt inom område A. Härden bedöms därmed inte ha ingått i en boplats eller ett mer omfattande aktivitetsområde på platsen.

Område B ligger öster om krönet, i och strax nedanför en sydostsluttning. I detta område grävdes två schakt (S4 och S5). Inga anläggningar framkom.

Område C ligger i den allra västligaste delen av utredningsområdet, väster om det vattensjuka området. Området avgränsas i norr, öster och söder av markanta höjder. Inom ytan grävdes tre schakt (S9–11). Inga anläggningar påträffades.

Figur 4. Härden i schakt 3 fotografierad från öster. Foto: Anna Arnberg.

Tabell 1. Tabell över objekten i figur 3.

Objekt	Ettapp 1	Ettapp 2	Status
Omr A	Boplatsläge	Utredningsgrävt. Härd (Anl 1)	Övrig kulturhistorisk lämning
Omr B	Boplatsläge	Utredningsgrävt. Inga förhistoriska lämningar påträffades	Ej fornlämning
Omr C	Boplatsläge	Utredningsgrävt, inga förhistoriska lämningar påträffades	Ej fornlämning
Anl 2	Odlingssten		Ej fornlämning
Anl 3	Odlingssten		Ej fornlämning

Utvärdering

Med undantag för tidpunkten, så har arbetet utförts i enlighet med den ursprungliga planeringen. Enligt länsstyrelsens förfrågningsunderlag skulle utredningsgrävningen genomföras under hösten 2012 (dnr 431-31461-2012, daterat 2012-09-27). På önskemål av uppdragsgivaren sköts arbetet upp till 2013.

Syftet med utredningen var att fastställa om det finns fasta fornlämningar inom utredningsområdet. Sökschaktningen resulterade i en härd. Härden har dokumenterats vid utredningen och länsstyrelsen i Stockholms län har beslutat att inga ytterligare arkeologiska åtgärder krävs (dnr 431-31461-2012, daterat 2013-09-13). Efter samråd

med länsstyrelsen bedöms härden i detta fall därmed som en övrig kulturhistorisk lämning och inte som fast fornlämning. I övrigt påträffades inga anläggningar eller fynd som antyder förhistorisk aktivitet inom utredningsområdet.

Referenser

Tryckta källor

Nordström, A. 1969. *Fornminnen i Tyresö*. Solna.

Otryckta källor

Fornlämningsregistret FMIS/Fornsök, www.fmis.raa.se.

Lantmäteristyrelsens arkiv, <http://historiskakartor.lantmateriet.se>

Kart- och arkivmaterial

Generalstabskartan, Vaxholm, J243-76-1, 1877
Häradsekonomiska kartan, Tyresö, J112-76-21, 1901-1906
Ekonomiska kartan, Stormyra, J133-10i3i53, 1951

Tekniska och administrativa uppgifter

KM projekt nr:	12119
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-31461-2012
Undersökningsperiod:	5 juni, samt 13–14 augusti 2013
Exploateringsyta:	Ca 1 hektar
Personal:	Anna Arnberg, Helene Ermerud
Belägenhet:	Tyresö 1:1 och Raksta 1:817 socken, Tyresö kommun, Stockholms län, Södermanland
Ekonomisk karta:	J133-10i3i53
Koordinatsystem:	Sweref 99 TM
Höjdsystem:	-
Koordinater:	x6568425, y688580 (utredningsområdets västra hörn)
Inmätningmetod:	GPS
Dokumentationshandlingar:	Digitala fotografier förvaras på KM
Fynd:	Fynd har ej tillvaratagits

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Område	Storlek (m)	Djup (m)	Lager	Anmärkning
1	A	7,5x2,2	0,5-0,75	Ploglager ca 0,5 meter, därunder lera	Plan mark nedanför svag V-slutning. Enstaka glas, tegel och porslin i ploglager
2	A	7,0x1,8	0,35-0,6	Ploglager ca 0,35 meter, därunder lera i N och berg i dagen i S	Svag V-slutning. Enstaka tegel i ploglager
3	A	2,6-9,7x1,8-2,7	0,3-0,5	Ploglager ca 0,3-0,4 meter, därunder lera	A1. Svag V-slutning. Enstaka tegel samt ett kritpipisfragment i ploglager. Fragmentet utgör del av skaffet och var oornierat.
4	B	7,3x1,8-2,7	0,4-0,55	Ploglager ca 0,3-0,5 meter, därunder lera	Ö-slutning. Enstaka tegel i ploglager
5	B	9,6x1,6	0,45-0,6	Ploglager ca 0,35 m, därunder lera	Plan mark nedanför Ö-slutning. Tegel i ploglager
6	A	8x1,3	0,35	Ploglager ca 0,3 meter, därunder lera	Svag V-slutning
7	A	6x1,8	0,45-0,5	Ploglager ca 0,35-0,4 meter, därunder lera	Plan mark. Enstaka tegel i ploglager
8	A	6x1,8	0,4-0,6	Ploglager ca 0,4 meter, därunder lera	Plan mark. Enstaka tegel i ploglager
9	C	12x2,4	0,25-0,4	Ploglager ca 0,1-0,2 meter, därunder lera	Plan mark. Kol, porslin och tegel i ploglager. Kolet härrör sannolikt från en närliggande eldningsplats för ris och grenar. En 0,4 meter stor sten, samt färgning efter stenlyft i undergrund
10	C	4,5x1,3	0,3-0,5	Ploglager ca 0,15-0,2 meter, därunder lera	Plan mark. Enstaka kol i ploglager, sannolikt från närliggande eldningsplats för ris och grenar
11	C	4,5x1,3	0,35-0,45	Ploglager ca 0,15-0,2 meter, därunder lera	Plan mark
12	A	4,2x2,4	0,25-0,4	Ploglager 0,25 meter, därunder lera	Plan mark. Under ploglaget framträdde resterna av ett sentida dike med träslanor. Diket är ej avgränsat. Inom schaktet är det 1 meter brett och 2,5 meter långt. Partiet med slanor är 0,25 brett

Bilaga 2. Anläggningstabell

A nr	Typ	Område	Schakt	Storlek (m)	Form i plan	Anmärkning
1	Härd	A	3	0,5 x 0,45	Rund	Kol, samt ett totalt 0,03-0,07 meter stora eldpåverkade stenar i ytan. Både skörbrända stenar och skärersten förekommer
2	Odlingssten	(-)	(-)	10 x 3-5	Oregelbunden	Beläget på berghäll. Ca 0,3-1,0 meter stora stenar. Huvudsakligen enskiktat. Osorterat material. Sentida
3	Odlingssten	(-)	(-)	2,5 x 1,5	Oregelbunden	Beläget på berghäll. Ca 0,25-0,4 meter stora stenar. Huvudsakligen enskiktat. Osorterat material. Odlingssten finns även längs med foten av berghällen. Sentida